РЕЦЕНЗІЯ

рецензента, кандидата наук з фізичного виховання і спорту, доцента Ковальової Наталії Володимирівни на дисертаційну роботу Мальцева Дмитра Костянтиновича на тему: «Соціально-психологічні засади організації сімейного дозвілля з використанням оздоровчо-рекреаційних технологій», подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт

Актуальність теми дослідження. В умовах трансформації суспільства, соціальних змін в інституті сім'ї, ускладнення виконання виховної функції, поширення девіантного батьківства і девіантної поведінки дітей та молоді, домашнього насилля, посилення процесів стратифікації та маргіналізації суспільства зростає роль і затребуваність чітко визначених заходів, спрямованих на профілактику негативних явищ, оптимізацію умов сімейного виховання, підтримку сім'ї. Однією зі сфер життєдіяльності, де найбільш плідно можуть вирішуватися завдання функцій сім'ї, є дозвіллєва діяльність.

Сфера сімейного дозвілля в усі часи була і залишається однією із вагомих складових людського життя. Саме тому проблема організації вільного часу завжди знаходилася і знаходиться в центрі уваги як науковців, так і пересічної людини. Але в реаліях сьогодення вона набуває нового звучання. Адже культурна глобалізація, швидке формування єдиного комунікативного простору, інформатизація суспільства тощо – все це значно розширює можливості сфери сімейного дозвілля, пропонуючи нові форми та практики його організації.

Сучасне дозвілля, поряд з виробничою сферою, потребує постійного оновлення знань, тобто безперервного навчання. Все це актуалізує дослідження вільного часу та сфери сімейного дозвілля зокрема, спонукає до напрацювання певних програм для підвищення ролі дозвілля як у рекреаційному, так і в пізнавальному плані в житті кожної людини. З огляду на викладене, рецензоване дисертаційне дослідження Мальцева Д. К. є своєчасним та актуальним.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано згідно з Планом науково-дослідної роботи Національного університету фізичного виховання і спорту України на 2016–2020 рр. за темою кафедри здоров'я, фітнесу та рекреації «Теоретико-методологічні засади оздоровчо-рекреаційної рухової активності різних груп населення» (номер державної реєстрації 0116U001630) та Планом науково-дослідної роботи Національного університету фізичного виховання і спорту України на 2021–2025 рр. за темою кафедри здоров'я, фітнесу та рекреації «Теоретичні та технологічні засади оздоровчо-рекреаційної рухової активності та здорового способу життя різних груп населення» (номер державної реєстрації 0121U107534). Особистий внесок здобувача полягає в обґрунтуванні, розробці та перевірці ефективності технології оздоровчо-рекреаційних занять в умовах розважального центру, спрямованої на організацію активного сімейного дозвілля, забезпечення високої якості рекреаційних послуг та досягнення рекреаційного ефекту.

Ступінь обґрунтування наукових положень, висновків і рекомендацій, які сформульовані у дисертації. Усі наукові положення, висновки і рекомендації, які сформульовані у дисертації, достатньою мірою обґрунтовані експериментальними даними, відповідають меті та завданням роботи. Ступінь вірогідності отриманих результатів забезпечується використанням у роботі сучасних методів, які відповідають вимогам наукової метрології. Достовірність отриманих результатів забезпечується адекватністю застосованих в роботі методів статистичного аналізу, достатнім обсягом і репрезентативністю емпіричного матеріалу. Це забезпечує високий рівень наукової обґрунтованості положень, які розроблені в дисертації.

Науковий апарат дослідження визначено на досить високому рівні. Роботу відрізняє фундаментальність, доказовість та системність. Д. К. Мальцев демонструє належну структурованість наукового мислення й розкриває сутність вирішення означеної проблеми.

Наукова новизна отриманих результатів. Дисертантом уперше науково обґрунтовано оздоровчо-рекреаційну технологію з використанням зимових видів рекреації в умовах розважальних центрів, спрямовану на організацію активного сімейного відпочинку, в основі якої визначені соціально-психологічні передумови, а структура складається з мети, принципів, етапів (організаційний, практичний, контрольний), завдань до кожного з етапів, очікуваних результатів, форм організації, засобів, критеріїв ефективності; вперше визначено соціально-психологічні засади організації оздоровчо-рекреаційних занять в умовах розважальних центрів: встановлено рекреаційні потреби сімей з дітьми, визначено мотиви занять активним дозвіллям загалом та зимовими видами рекреації зокрема, причини, що перешкоджають організації активного сімейного дозвілля, особливості організації активного відпочинку у місцях сімейного дозвілля, переваги та недоліки організації сімейного дозвілля в умовах ТРЦ; вперше обґрунтовано та розроблено методику оцінки рівня сімейного благополуччя, яка включає такі параметри: якість сімейного життя, стан здоров'я членів сім'ї, психологічний клімат в сім'ї, рівень соціального благополуччя сім'ї, ступінь задоволеності повсякденним сімейним життям, емоційний фон, ступінь підтримки між членами сім'ї, соціальна активність сім'ї; уточнено поняття, згідно з яким сімейне благополуччя сімей з дітьми в поточний період – це стан сім'ї, що характеризується високим ступенем задоволеності повсякденним сімейним життям й орієнтацією сім'ї на спільне активне дозвілля; розширено та доповнено наукові положення про значущість оптимального рівня рухової активності для досягнення рекреаційного ефекту, дістали подальшого розвитку дані про взаємозв'язок між рівнем рухової активності, якістю життя людини та сімейним благополуччям, що дозволило використати їх як чинники залучення населення до ОРРА; доповнено теоретичні положення про організацію оздоровчо-рекреаційних занять з використанням зимових видів рекреації, перспективність впровадження різних форм рухової активності на відкритому повітрі та у

приміщеннях для організації сімейного дозвілля та активного відпочинку осіб різних вікових груп, доповнено дані щодо переваг сімей у виборі видів оздоровчо-рекреаційної рухової активності; дістали подальшого розвитку дані про провідну роль сім'ї у формуванні позитивного ставлення дітей до рухової активності, установки на систематичні заняття фізичними вправами та активний спосіб життя, про взаємозв'язок між активним сімейним дозвіллям, руховою активністю та благополуччям сім'ї.

Практичне значення отриманих результатів полягає у розробці оздоровчо-рекреаційної технології на основі використання різноманітних форм занять та засобів зимової рекреації в умовах розважальних центрів. Втілення оздоровчо-рекреаційної технології передбачало розробку та запровадження програми на основі використання зимових видів рекреації, а саме фігурного катання на ковзанах, елементів керлінгу, засобів спортивної анімації на дозвіллєвих локаціях ТРЦ. Сформульовані в дисертації висновки і пропозиції використано для впровадження в матеріали навчальних дисциплін «Інноваційні технології у рекреації», Національного університету фізичного виховання і спорту України, «Спортивна анімація», в практику роботи Громадської організації «МОЛОДЬ. НАУКА. СПОРТ. ЗДОРОВИЙ РУХ УКРАЇНИ».

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій здобувача в опублікованих працях. Опублікування основних результатів дисертаційної роботи здійснено у 13 наукових працях, із них 6 статей у наукових виданнях з переліку наукових фахових видань України, 3 статті у науковому виданні з переліку наукових фахових видань України, яке проіндексоване у базі даних Scopus (Q2), 4 публікації апробаційного характеру. Слід позитивно відзначити, що кількість публікацій за темою дисертації значно перевищує кількість, встановлену вимогами до оприлюднення результатів дослідження.

Оцінка змісту дисертації та її основних положень. Рецензоване дисертаційне дослідження викладено на 229 сторінках друкованого тексту і

складається з анотації, змісту, переліку умовних скорочень, вступу, п’яти розділів та висновків до них, загальних висновків, списку використаних літературних джерел та додатків (7 додатків). Усього використано 247 джерел наукової та методичної літератури, з них 85 іноземних. Робота проілюстрована 20 таблицями і 60 рисунками.

У **вступі** обґрунтовано актуальність роботи, зв’язок роботи з науковими програмами, темами, визначено мету, завдання, об’єкт і предмет дослідження, описано рівень наукової новизни і практичне значення роботи, відображено особистий вклад автора, наведено дані про апробацію роботи і впровадження отриманих результатів в практику.

В **першому розділі «Наукові основи організації сімейного дозвілля з використанням засобів оздоровчо-рекреаційної рухової активності»** подані сучасні підходи до вивчення сімейного дозвілля, як вітчизняний та і зарубіжний досвід; описано специфіку організації сімейного дозвілля засобами оздоровчо-рекреаційних технологій. Здобувач на основі системного аналізу та узагальнення інформації фахової наукової літератури доходить висновку, що зимові види рекреації посідають чільне місце у структурі дозвіллєвої діяльності різних груп населення, особливо під час організації активного сімейного дозвілля.

Під час написання роботи дисертант опрацював достатній масив фахової науково-методичної літератури вітчизняних та зарубіжних дослідників. Наукові положення підкріплені посиланнями на велику кількість літературних джерел, ґрунтовним вивченням наявних праць інших науковців щодо відповідної проблематики.

Аналіз фахової літератури дозволив визначитися з проблемою дослідження та сформулювати мету роботи, яка пов’язана з науковим обґрунтуванням соціально-психологічних засад організації активного сімейного дозвілля в умовах розважального центру та апробуванні оздоровчо-рекреаційної технології з використанням зимових видів рекреації, спрямованої на залучення населення до оздоровчо-рекреаційної рухової

активності, забезпечення високої якості рекреаційних послуг та досягнення рекреаційного ефекту.

У **другому розділі «Методи та організація дослідження»** окреслено методологічний апарат дослідження та етапи наукового пошуку здобувача. У дослідженні взяли участь 106 сімей, у якості експертів було залучено фахівців сфери дозвілля, фізичної культури і спорту, інструкторів, тренерів, викладачів закладів вищої освіти у кількості 15 осіб.

Варто відзначити використання здобувачем сучасних методів дослідження, що сприяло досягненню мети та завдань дослідження. У роботі використано: теоретичний аналіз науково-методичної літератури і документальних матеріалів; соціологічні методи дослідження (опитування, анкетування); педагогічні методи дослідження (педагогічне спостереження, педагогічне тестування, педагогічні експерименти); методи оцінки якості життя (SF 36); таблично-графічні методи; методи математичної статистики.

Як позитивне слідує відмітити використані методи математико-статистичного опрацювання отриманих даних. Математично-статистична обробка вихідних даних здійснювалась за допомогою комп'ютерної програми Statistica 10.0 та її додаткового модуля Data Mining. У роботі було застосовано метод дерева класифікації, а також використано кластерний аналіз. Готовність клієнтів рекомендувати відвідуваний центр аналізувалась за допомогою контрольних карт Шухарта, що дозволили з'ясувати, якою мірою процес надання послуг клієнтам торгово-розважальних центрів знаходиться у статистично керованому стані та чи не потребує корекції або удосконалення.

Логічною виглядає і наведена дисертантом організація дослідження, що включає чотири дослідницьких етапи, які виконувалися впродовж 2018-2022 років.

В **третьому розділі «Особливості залучення населення до рухової активності у процесі сімейного дозвілля»** автором розроблено анкету, перевірено її на відповідність вимогам, проаналізовані результати

анкетування респондентів та представлено результати соціологічних досліджень. У процесі проведення дослідження автором встановлено, що для більшості опитуваних важливими під час вибору рекреаційної локації на базі ТРЦ для відвідування є такі чинники, як чистота приміщення, стан і справність інвентарю та приємний досвідчений персонал. Встановлено, що більшість клієнтів ТРЦ частково задоволені (71,6 %) рекреаційними послугами, що надаються. Визначено середній бал готовності рекомендувати даний розважальний заклад своїм знайомим, що також свідчить про рівень задоволеності споживачів рекреаційних послуг. Встановлено про значний інтерес респондентів до участі у програмах рухової активності на основі зимових видів рекреації на базі торговельно-розважальних центрів. Встановлено взаємозв'язок рівня оздоровчо-рекреаційної рухової активності та сімейного благополуччя. Так, сім'ї, які взяли участь у опитуванні методом кластерного аналізу було розподілено на два кластери з середнім та низьким рівнем рухової активності.

Застосування дисертантом при аналізі даних соціологічного дослідження дерева класифікації, як одного з легкодоступних для інтерпретації методів багатовимірного аналізу даних, дозволило глибше вивчити закономірності явищ у сфері оздоровчо-рекреаційної рухової активності при організації сімейного дозвілля.

Вищезазначене положення визначило напрям наступної серії експериментальних досліджень здобувача.

У **четвертому розділі «Обґрунтування та розробка змісту технології оздоровчо-рекреаційних занять з використанням зимових видів рекреації, спрямованої на організацію активного сімейного відпочинку»** представлено результати констатувального експерименту досліджень та теоретично обґрунтована та впроваджена оздоровчо-рекреаційна технологія, побудована на основі використання засобів зимових видів рекреації в умовах ТРЦ. Оздоровчо-рекреаційна технологія включала такі складові: мету, принципи, блоки, форми, засоби (фігурне катання на ковзанах, керлінг, хокей

з шайбою, фігурне катання на роликових ковзанах, спортивна анімація), критерії ефективності. Оцінку ефективності запропонованої оздоровчо-рекреаційної технології на основі використання засобів зимової рекреації було досліджено в процесі перетворювального педагогічного експерименту, тривалість якого склала шість місяців. Результати, отримані у ході перетворювального педагогічного експерименту підтвердили, що запропонована оздоровчо-рекреаційна технологія на основі використання засобів зимових видів рекреації в умовах ТРЦ мала позитивний вплив на усі компоненти якості життя сімей з дітьми, особливо на їхню емоційну сферу, водночас, вдалося досягти суттєвого збільшення як фізичного, так і психічного компонентів здоров'я.

Зазначене дозволяє рекомендувати запропоновану оздоровчо-рекреаційну технологію та її складову програму занять на основі використання зимових видів рекреації до впровадження на базі довіллєвих локацій торговельно-розважальних центрів.

В **п'ятому розділі «Аналіз і узагальнення результатів дослідження»** проведено аналіз отриманих результатів та їх порівняння з висновками та результатами інших досліджень, даними науково-методичної літератури. Систематизовано результати наукових напрацювань інших авторів і дані власного наукового пошуку, що виступили детермінантами формулювання ключових положень дослідження, окреслення дискусійних питань, визначення основних результатів дисертаційної роботи, їхньої наукової та практичної значущості. Представлено положення наукової новизни та відмінності отриманих результатів від відомих раніше.

Висновки, сформульовані у дисертації, обґрунтовані і достовірні, повністю відповідають меті і завданням дослідження, відображають новизну і практичну значущість роботи. Зроблені висновки безпосередньо випливають із попереднього аналізу, наведені дисертантом аргументи повні, логічні та несуперечливі.

Порушень академічної доброчесності не виявлено.

Зауваження щодо змісту та оформлення дисертації. Оцінюючи в цілому позитивно роботу Мальцева Дмитра Костянтиновича, вважаю за необхідне звернути увагу на окремі зауваження та дискусійні положення:

1. На наш погляд у вступі недостатньою є кількість посилань на ґрунтовні наукові роботи зарубіжних дослідників за проблематикою дослідження.

2. У підпункті 2.1.3. «Педагогічне спостереження» автор не вказує на конкретні параметри педагогічного спостереження.

3. На нашу думку, потребує додаткового уточнення представлена у роботі «Інтегральна оцінка рівня стану благополуччя сім'ї у поточний період», не зрозумілі підходи до формування шкали, а саме, які бали використовуються для оцінки та чим характеризується кожний з рівнів.

4. Додаткового опису потребують соціально-педагогічні засади організації сімейного дозвілля з використанням оздоровчо-рекреаційних технологій.

У порядку дискусії варто отримати відповіді на такі запитання:

1. У меті роботи зазначено про досягнення рекреаційного ефекту, уточніть, будь ласка, в чому полягає рекреаційний ефект?

2. У баченні автора досліджувані були розподілені на два кластери в залежності від рівня рухової активності. Виникає питання чи тільки рівень рухової активності було покладено в основу кластеризації чи також були враховані інші показники?

Згадані недоліки не вплинули на обґрунтованість і вірогідність основних положень, винесених здобувачем на захист, не применшують новизну, наукову й практичну значущість отриманих результатів.

Висновок. Дисертаційна робота «Соціально-психологічні засади організації сімейного дозвілля з використанням оздоровчо-рекреаційних технологій» є самостійною завершеною кваліфікаційною працею, що відповідає спеціальності 017 Фізична культура і спорт, вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим Наказом Міністерства освіти та науки

України від 12.01.2017 р. № 40 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти та науки України № 759 від 31.05.2019 р.) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор, Мальцев Дмитро Костянтинович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт.

РЕЦЕНЗЕНТ:

кандидат наук
з фізичного виховання і спорту, доцент,
доцент кафедри здоров'я, фітнесу та рекреації
Національного університету
фізичного виховання і спорту України Н. В. Ковальова

Підпис Ковальової Н.В. засвідчую

Вчений секретар
Національного університету
фізичного виховання і спорту України Г.С. Машеренкова